

PRIJEVODI PLATONOVIH DJELA NA HRVATSKI JEZIK

PETAR ŠEGEDIN

(*Institut za filozofiju, Zagreb*)

UDK 1(091) Platon
Pregledni članak
Primljen: 29. 9. 2003.

Tekst koji slijedi treba s jedne strane dati orijentacijski pregled dosadašnjih prijevoda Platonovih djela na hrvatski jezik, s druge pak omogućiti uvid u sam način prevođenja. U prvome dijelu prijevodi se navode kronološki uz nekoliko opaski o svakome. Pritom se nije moglo detaljnije ići ni u filologijske ni u filozofijske analize i komentare, budući da bi to uvelike nadilazilo granice i svrhu rada. Drugi je dio teksta rječnik u kojemu se nastojalo dati uvid u kroz stoljeće i pol iskušavane mogućnosti prevođenja nekih važnijih Platonovih riječi i izraza. U trećemu dijelu dajem nekoliko završnih napomena glede hrvatske tradicije prevođenja Platona.

1. Kronološki pregled prijevoda Platonovih djela na hrvatski jezik¹

1857. *Platunov pir ili razgovor o ljubavi.* Ponašio i na vienčanom piru svoje sestre Ane s knezom Marinicom Gjurgjićem (vlastel. dubrov. vitez. jonanit. i prava doktorom) poklonio Orsat Pucić; u Tèrstu, tiskom austr. Lloyd. (49 str.)

Ovaj prvi hrvatski prijevod nekog Platonova djela rađen je bez ozbiljnije filologijske ili filozofijske nakane i ima prigodničarski karakter. Osim teksta prijevoda knjižica sadrži još samo ispravke pogreški. Treba napomenuti da je Pucić vjerno preveo tek *Agatunovu Pohvalu* i *Sokratovo govorenje*, dok je ostatak *Simpozija* skraćen. Razlog za to treba tražiti u tome što se, kako navodi i sam prevoditelj, ne radi o

¹ Osnovni izvor za ovaj pregled jest: Zlatko Šešelj, *Bibliografija antike Ia. Prijevodi klasične grčke i rimske književnosti u knjigama 1800–1980.* Latina et Graeca. Zagreb, 1991. Za prijevode nastale nakon 1980. g. koristio sam se katalogom Nacionalne sveučilišne biblioteke i vlastitim saznanjima na tom području.

prijevodu s grčkoga izvornika, već s Ficinusovog latinskog prijevoda i komentara iz 1533. godine (*Platonis Opera tratatione Marsilii Ficini, emendatione et ad graecum te [sic!] codicem collatione Simonis Grynei nunc recens summa diligentia repurgata. 1533. Venundantur Jodoco Badio et Joanni Parvo.*). Zanimljivo je da su poradi lakšega razumijevanja i imena nekih grčkih bogova zamijenjena imenima bogova slavenske mitologije (*Kron – Sitivrt, Zeus – Perun, Ares – Davor, Afroditá – Lada, Eros – Lejo*).

Pucićev prijevod nije u dovoljnoj mjeri točan da bi danas mogao poslužiti pri ozbiljnom filologijskom ili filozofijskom bavljenju Platonovim *Simpozijem*. U literarnom smislu međutim još može imati određenu vrijednost. Tim prije što se prevoditelj, očito u skladu s vlastitom sveslavenskom orijentacijom, potrudio očistiti izričaj od svakog, u tadašnjem jeziku Dubrovnika prevladavajućeg, talijanskog utjecaja i ponuditi iznenađujuće čist i produhovljen dubrovački idiom, kakav je u to vrijeme, a ponekim izričajem još i danas, svakako mogao biti uzorom hrvatskoga jezika.

- 1862.** *Platonovi spisi. Prvi svezak: Žitje Platona. Kriton. Hiparhos.* Prevedeni i razjasnjeni po J. V. Kostić-u; u Osieku, brzotiskom Dragutina Lehmann-a i druga. (72 str.)

Kostićeви prijevod i predstavljaju prvi ozbiljniji filologijski pokušaj pristupa Platonovim djelima. Dva prijevoda sabrana u ovaj svezak trebala su biti početkom čitavoga niza, u kojemu je Kostićeva namjera bila »najprvo laglje i manje razgovore tiskom objelodaniti a onda zapletenije i poveće.« Takvo nešto je međutim izostalo.

Knjiga se sastoji iz tri dijela: Platonova životopisa (*Žitje Platona*) te prijevodâ *Kritona* i *Hiparha*, od kojih je svaki popraćen uvodom i opaskama uz tekst. Platonov životopis napisan je vrlo korektno, istina bez pretenzije za ulaskom u detalje, no s naglaskom na uistinu ključne momente njegovoga života. Uvod u *Kritona* kulturološki je orijentiran i obuhvaća tri tematska kruga: odnos filozofije (*mudroslovlja*) i sofistike (*mudrijašenja*) koji Kostić prepoznaje kao središnju temu Platonovih spisa, sadržaj *Kritona* te popis etičkih maksima koje se dadu izvesti iz dijaloga. Tekst je, premda bez filozofijske nakane, napisan u dovoljnoj mjeri stručno da i danas može biti sasvim solidan uvod u odgovarajući aspekt bavljenja Platonom. Kostić se poziva na Grotea i Zellera, Tukidida, Ksenofonta i Isokrata, ostale Platonove dijaloge, a ne libi se ni iznijeti vlastiti nazor u smislu kritike *jednostranog Platonovog odnosa spram sofistike*. Uvod u *Hiparha* kratki je pak izvadak iz jednog većeg teksta i osim eksplicirane Kostićeve nesklonosti da taj dijalog drži neautentičnim u njemu ne nalazimo ničega važnijeg.

Prijevodi su rađeni prema Hermannovu izdanju Platonovih djela: *Platonis dialogi ex recognitione Caroli Friderici Hermanni. Lipsiae MDCCCLI. Vol. I. II.* Kostić je bio odličan poznavatelj grčkoga jezika te su njegovi prijevodi filologijski gledano u dovoljnoj mjeri točni da ih se i danas može bez zadržke preporučiti. O kvaliteti rada govori i to da je upravo u ovom izdanju po prvi i za dugo vremena zadnji put (sve do Sironićeva prijevoda *Sofista* iz 1956. g.) uz tekst prijevoda pridodana i Stephanusova paginacija. *Opazke* su također napravljene vrlo stručno i nude dostatna pojašnjenja kako u kulturološko-historijskom tako i u strože filologijskom smislu. Prijevodima *Kritona* i *Hiparha*, kao i popratnim tekstovima uz njih, Kostić se predstavlja kao vrstan filolog i njegovo djelo svakako još nudi dovoljno toga vrijednog a da bi se smjelo olako zanemariti.

1874. *Apologija Sokrata, po Platonu.* S grčkoga preveo J(osip) Peričić. U Dubrovniku, Tiskara D. Pretnera. (36 str.)

Osim teksta prijevoda *Apologije* knjižica sadrži još dvadeset *Opaske*, isključivo kulturološko-historijskog sadržaja. Prevoditelj ne navodi kojim se izdanjem grčkoga teksta služio, no vrlo je lako vidjeti da je Peričić tekst uglavnom prevodio slobodnije, što ponegdje rezultira i većim odstupanjima od izvornika (prema Burnetovu izdanju). No, budući da sam filozofijski smisao *Apologije* ipak ne zahtijeva i naglašenu filologijsku strogost, to Peričićev prijevod, ukoliko se pred njega ne stavljaju visoki filologijski i filozofijski kriteriji, još uvijek ima određenu, možda ipak pretežno literarnu vrijednost.

1883. *Zakonu se valja pokoriti.* Razgovor Sokrata s Kritonom s grčkoga po Platonu ponašio J[osip] Peričić. U Dubrovniku, Naklada knjižare Dragutina Pretnera. (22 str.)

Rečeno za Peričićev prijevod *Apologije* u dobroj mjeri vrijedi i za njegov prijevod *Kritona*. Ni ovdje se ne navodi grčki izvornik. Tekst prijevoda je slobodan i ponegdje netočan, a osim njega knjižica sadrži još samo jednu bilješku.

1894. *Platonov Phaidros.* Preveo, uvod i bilješke napisao Franjo Petračić. Zagreb. Naklada »Maticе hrvatske«.² (XLIV + 104 str.)

Petračićev prijevod *Fedra* popraćen je *Uvodom*, *Bilješkama* i *Kazalom*. *Uvod* je podijeljen na tri dijela: *Philosophija prije Platona* (uo-

² Ponovno izdanje: Platon, *Fedar*. Prijevod i bilješke Franjo Petračić. Uvod dr. Jure Zovko. Naklada Jurčić. Zagreb, 1997. Umjesto Petračićeva objavljen je *Uvod* dr. Jure Zovka s kraćim popisom sekundarne literature.

bičajeni školski pregled grčkih filozofa do Platona, utjecajnijih sofista toga vremena te sokratovskih škola), *Platonov život i rad* (uz Platonov životopis Petračić govori o Platonovu načinu rada i ponašanju te o literarnim i filozofijskim obilježjima djela) i *Dialog Phaidros*, gdje se daje osnovna sadržajna struktura dijaloga.

Unatoč tome što u predgovoru ističe da mu je pri prevođenju bilo na umu što više se *privinuti grčkomu originalu*, Petračićev prijevod nije ni u filologijskom ni u filozofijskom smislu na onoj razini koja bi se trebala zahtijevati od prijevoda jednoga od središnjih Platonovih dijaloga. Manjak filologijske strogosti očituje se kako u nenavodenju izdanja izvornika i nepotrebnom, vjerojatno razlozima stila potaknutom odstupanju od izvornika, tako i u očito pogrešnom razumijevanju i prijevodu pojedinih mjesta grčkoga teksta.³ Filozofijski pak gledano Petračić nije posvetio dovoljno pažnje ni značenju ni dosljednosti i konzistentnosti prijevoda upravo središnjih Platonovih riječi i izraza (v. Rječnik). Razlog tomu treba svakako tražiti u pre naglašavanju literarnih i poetičkih značajki dijaloga, pri čemu nerijetko biva posve žrtvovan njihov strogi filozofijski smisao.⁴

Stotinu trideset i šest bilješki temeljito prate tekst; uglavnom daju kulturološko-historijska pojašnjenja, ali zamjetan je broj i onih koje se odnose na sam tekst ili komentiraju varijantu prijevoda. Abecedno *Kazalo* donosi objašnjenja niza imena i termina grčke povijesti, književnosti i filozofije, koji se spominju u tekstu uvoda, prijevoda ili bilješki.

Cjelokupno izdanje *Fedra* pokazuje tipična obilježja koja će, čak i u još naglašenijem obliku, hrvatske prijevode Platonovih djela pratiti sve do početka devedesetih godina dvadesetoga stoljeća. To su s jedne strane naglašavanje stilskih, literarnih, kulturološko-historijskih i, u

³ Ovdje navodim tek nekoliko nasumce izabranih primjera. *ἰδία τε καὶ δημοσία* (*Phaidr.* 244b1-2) nije *pojedince i državama*, nego *i u privatnim i u javnim (stvarima)*; *ἔξ ἀνάγκης ... ἄν εἴη* (isto, 246a1-2) nije *valjda mora da je*, nego *po nuždi bi bila*; *δι' ἀργίας τῆς διανοίας* (isto, 259a3-4) nije *po neradu duševnom*, nego *po neradu mišljenja*; *Δεινὸν ... τοῦτ' ἔχει γραφή* (isto, 275d4) nije *čudno nešto ... ima u sebi pismo*, nego *strašno ... to ima pismo*; *σοφίας δὲ ... δόξαν*, *οὐκ ἀλήθειαν πορίζεις* (isto, 275a6-7) nije *nosiš pomišljenu*, a *ne istinitu mudrost*, nego *a od mudrosti ... pružaš pričin*, *ne istinu*.

⁴ Usp.: »Poetično u dijalozima izloženo je liepim narodnim jezikom, izkicjenim dosjetkom i šalom, začinjjenim citatima iz pjesnika, jezgrovitim riekovima i poslovicama. U Platona još nema tehničkog nazivlja kao u Aristotela, sve je po narodnu, da je svaki učen i odgojen razumjeti mogao, ako se i nadje ponešto stvorenih novih izraza i rieči.« (Uvod, XXXV) Pa ako se ovdje i treba složiti s tvrdnjom da u Platona još nema čvrstog i zaokruženog tehničkog nazivlja, to bi spram teze da je *sve po narodnu* ipak trebalo biti ponešto oprezniji. Jer riječi poput *ἰδέα*, *εἶδος*, *νοῦς*, *λόγος*, *διάνοια* ili *οὐσία* vrlo su daleko od toga da ih svatko učen i odgojen može jednostavno razumjeti. Ne bi inače sve do danas bile temom stručnih prijevora.

najboljem slučaju, povijesno-filozofijskih momenata, a s druge pak minimum filološki strogosti i potpuna odsutnost filozofijskog čitanja teksta.

- 1897.** *Platonov i Xenophonov Symposion*. Preveo, uvod i bilješke napisao Franjo Petračić. Zagreb, Naklada »Matica hrvatske«. ⁵ (VII + 147 str.)

Petračićev *Uvod* njegovu prijevodu *Symposija* u jedinstvenu tekstu obuhvaća nekoliko tema. Sokrat se prikazuje kao najvažniji predstavnik dijaloške forme, *symposion* se razmatra kao kulturološki fenomen, događaj Platonova *Symposija* nastoji se historijski datirati, daju se osnovni biografski podaci o sudionicima dijaloga, izlaže se sadržajna struktura, sabiru se izneseni nazori o erosu, a naposljetku se Petračić bavi stilom pojedinih govora.

Premda su i ovdje vidljivi gore spomenuti nedostaci Petračićeva načina prevodenja⁶, može se ipak reći da je njegov prijevod *Symposija* bolji od prijevoda *Fedra*. To se međutim ne odnosi toliko na prijevod filozofijskoga nazivlja (v. Rječnik), koje je u ovom dijalogu ipak zastupljeno u manjoj mjeri, koliko na nešto veću gramatičku i leksičku strogost. Prijevod je popraćen sa stotinu i pedeset bilješki koje su po svom karakteru slične onima uz prijevod *Fedra*.

- 1901.** *Apologija Sokratova*. Preveo Petar Petranović, Bjelovar. Tisak i naklada Adolfa Kolesara. (27 str.)

Knjižica nije popraćena nikakvim dodatnim tekstom i sadrži samo hrvatski prijevod *Apologije*. Petranovićev prijevod, unatoč slobodnijem pristupu pa i nekim ispuštanjima, školski je napravljen, dakle solidno i prilično točno. On se međutim glede filološki i filozofijske strogosti ničim ne izdvaja u odnosu na tipične prijevode Platona svojega doba, a nedostatak ikakvih pojašnjenja i komentara čini mogućnost njegove uporabe još skromnijom.

- 1902.** *Platonov Protagora (nadrinudraci). Filozofički razgovor o krijeposti*. Preveo Ferdo Pažur. Varaždin. Tiskom i nakladom J. B. Stiflera. (109 str.)

Knjiga sadrži samo hrvatski tekst prijevoda, koji je popraćen s nekoliko bilješki u cilju pojašnjenja prijevoda ili varijante čitanja grčkoga

⁵ Ponovno izdanje (reprint): *Platonov i Xenophonov Symposion*. Logos. Split, 1981.

⁶ Podrobnije o tome: Damir Barbarić, *Uz reprint Petračićeva prijevoda Platonova Symposiona*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, br. 13–14, 1981. Usp. i: Εὐ ἴσθι (*Symp.* 208c1) nije pouzdano vjeruj, nego dobro znaj; ὄς ... ἄν ... παιδαγωγῆθῃ (isto, 210e2–3) nije tko je ... upućen, nego tko/koji ... bude (odgojem) doveden/odgojen; οὐδὲ ἕλλο οὐδὲν ὧν σῶμα μετέχει (isto, 211a6–7) nije ni kao drugo što na tijelu, nego niti išta drugo u čemu sudjeluje tijelo.

izvornika. Vrijednost Pažurova prijevoda leži u očitom naporu za što većom vjernošću izvorniku kao i u visokom stupnju gramatičke točnosti. Nedostaci su međutim: nenavođenje izdanja izvornika, nedostatak filologijskih i inih objašnjenja uz tekst te pomanjkanje strožeg filozofijskog čitanja (v. Rječnik). Uz to, dodatna pojašnjenja i varijante prijevoda umetnuti su u zagradama u sam tekst, što katkad ipak otežava čitanje i razumijevanje.

- 1903.** *Platonova Apologija i Kriton i ulomak iz Fedona*. Po najnovijem tekstu prazškoga sveuč. Profesora Josipa Krála. Preveo Ferdo Pažur. Vraždin. Tisak i naklada J. B. Stiflera. (96 str.)

Iako je u odnosu na njegov prijevod *Protagore* Pažurov prijevod *Apologije* ponešto slobodniji, i ovdje su vidljive gore navedene odlike Pažurova načina prevođenja. Istu razinu prevođenja Pažur zadržava i u prijevodu *Kritona (ili ob onome, što valja činiti)* i prijevodu ulomka iz *Fedona (etički razgovor o besmrtnosti – neumrlosti – duše*. Preveden je dio koji opisuje Sokratovu smrt, od 115b1 do kraja). Sva tri prijevoda posve su, međutim, lišena ikakva komentara, što umanjuje mogućnost i vrijednost njihove uporabe.

- 1915.** *Obrana Sokratova. Fedon*⁷. Koloman Rac, Zagreb, Matica hrvatska. (184 str.)

Platon, Protagora.⁸ Preveo Koloman Rac. Izvanredno izdanje Matice hrvatske u Zagrebu. Tiskara Boranić i Rožmanić. (112 str.)

U *Uvodu* svojemu prijevodu *Apologije* Rac daje prikaz historijskih okolnosti u kojima dolazi do procesa protiv Sokrata te opisuje sam proces, ali se bavi i nekim općim obilježjima Sokratova života i djelovanja. *Uvod* u *Fedona* donosi dosta iscrpan pregled sadržaja s naglascima na filozofijski važnijim aspektima. Također je i prijevod *Protagore* popraćen *Uvodom*, u kojemu nalazimo sažetak sadržaja dijaloga, kulturološko-historijski prikaz pojave sofistike i biografske navode o sudionicima dijaloga.

⁷ Ponovno izdanje: *Platon, Fedon*. Prijevod Koloman Rac. Uvod i bilješke dr. Jure Zovko. Naklada Jurčić. Zagreb, 1996. Racovu prijevodu, otisnutu »uz neznatne jezične preinake«, pridodana je Stephanusova paginacija te *Uvod, Bilješke i Bibliografija* važnije sekundarne literature.

⁸ Ponovno izdanje: *Protagora. Sofist*. Preveli Koloman Rac i Milivoj Sironić. Naprijed, Zagreb, 1975. Prijevod *Protagore* je »u cjelini s grčkim izvornikom usporedio i dotjerao, te bilješkama popratio« M. Sironić. Izvornik kojim se Sironić služio je Burnetovo izdanje Platonovih dijela iz 1968. g. Umjesto Racova uvoda otisnut je predgovor Branka Bošnjaka »Dijalozi *Protagora* i *Sofist*«.

Vrijednost Racovih prijevoda u prvom redu leži u njihovoj izrazito nadahutoj literarnoj izvedbi i možda bi ih najbolje bilo uzimati samo u tom smislu. Stilski su to prava remek-djela, koja se ljepotom, jednostavnošću i profinjenošću izričaja uvelike izdižu nad tadašnji prevodilački prosjek. No, poteškoća je u tome što se time izgubilo dosta od filologijske i filozofijske vjernosti originalu, čime je i mogućnost ozbiljnije uporabe već unaprijed ograničena. To je posebno izraženo na leksičkoj razini, jer je prijevod nazivlja nedosljedan i nekonzistentan. Rac se naime potpuno stavio u službu duha hrvatskoga jezika i tomu uglavnom žrtvovao svako strože filologijsko i filozofijsko čitanje teksta. Ne može se ipak reći da su njegovi prijevodi krajnje netočni i nepouzđani – Rac je predoobar filolog da bi smisao izvornoga teksta površno pretakao u drugi jezik – no njihova ih naglašena interpretativna sloboda ipak čini teško podvrgljivima strožoj filologijskoj analizi. A zakaže li filologijska strogost, jasno je da i dometi i mogućnosti filozofijske uporabe postaju krajnje upitni i ograničeni.

Uz prijevode ne nalazimo ni jednu bilješku koja bi detaljnije ulazila u problematiku određenih prevodilačkih rješenja ili uvijek prisutnih varijanti čitanja izvornika (koji se, uzgred rečeno, i ne navodi). Bilješke, naime, koje neposredno prate tekst prijevoda uglavnom donose objašnjenja pojedinih termina i imena, dok se tek izuzetno odnose na sam tekst prijevoda.

Racova pretežna zaokupljenost stilom hrvatskoga izričaja i kulturološko-historijskim, a manje filozofijskim aspektima sadržaja osnovni su razlog da glede filozofijskoga čitanja teksta uspješnijim treba držati njegov prijevod *Apologije*, dok se nedostatak strožega čitanja nepovoljnije odražava na vrijednost prijevoda *Fedona* te u nešto manjem stupnju *Protagore*.

1940. *Obrana Sokratova i Kriton*. Anoniman, sine anno (prema katalogu NSB 1940. g.). Izdanje knjižare A. Čelap, Tiskara M. Zagotta, Zagreb, Palmotićeve ul. 25. (47 str.)

Prijevod *Apologije* i *Kritona* napravljen je prema Kuzmićevu izdanju grčkoga teksta iz 1922. godine⁹. Prevoditelj je tekst, unatoč po-

⁹ *Platonova Obrana Sokratova i Kriton*. Priredio Martin Kuzmić. Izdalo »Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora«, u Zagrebu, 1922. Kuzmićev grčki tekst drži se rukopisa Clarkianus B i Venetus T te izdanja M. Schanza iz 1893. i 1888. Osim njega knjiga sadrži još opsežni *Komentar za Obranu i Kritona* (1011 bilješki s uputama za prijevod i čitanje izvornoga teksta) te više historijske i biografske nego filozofijske prikaze *Povijest grčkoga mudroljublja do Platona, Platonov život i dijela i Aristotelov život i djela*. Kuzmićevo je izdanje vrijedno i još može biti korišteno u školske i studijske svrhe.

vremenim nepreciznostima i odstupanjima od izvornika, preveo solidno i prilično točno, no šteta je da se nije dosljednije držao Kuzmićeva *Komentara*, što bi prijevod svakako učinilo preciznijim i boljim. Osim teksta prijevoda knjižica ne sadrži ni bilješke ni ikakav popratni tekst.

1942. *Država, Državnik (i Sedmo pismo)*. Preveli M. Kuzmić (*Država*) i V. Gortan (*Sedmo pismo, Državnik*). Zagreb, Matica hrvatska. (XXXI + 500 str.)¹⁰

Trima prijevodima dvojice prevoditelja prethodi predgovor dr. Vladimira Filipovića pod nazivom *Značenje Platona*. To je prvi vredniji filozofijski orijentiran tekst koji prati prijevode Plattonovih djela. Filipović pristupa Plattonovim mislima iz horizonta njegova vlastita iskustva onoga što filozofiranje uvijek po sebi jest – spoznavanje svijeta i zbivanja koje stoji u službi boljitka onoga ljudskog. U predgovoru se daje Plattonov životopis, iznose osnovne značajke njegova filozofiranja te razmatraju sadržaj i osnovne misli *Države* kao *prve izrađene filozofije prava i države u svjetskoj kulturnoj povijesti*.

Gleda li se na cjelinu Kuzmićeva prijevoda, teško će se izbjeći uistinu povoljan dojam. Tekst je izuzetno čitak i jasan, a ima li se u vidu i to da je riječ o jedinom cjelovitom hrvatskom prijevodu središnjega Plattonova djela, njegova se vrijednost može učiniti neprecjenjivom. Pa ipak, Kuzmićev prijevod teško da danas može biti relevantan, bilo u filologijskom bilo u filozofijskom smislu. Pretjerano odstupanje od izvornika u smislu slobodnoga opisnog prevođenja, u kojemu se nerijetko ispuštaju čitave riječi i izrazi (posebno konstrukcije s glagolima μετέχειν i μεταλαμβάνειν), kao i nedosljednost nazivlja (v. Rječnik) smještaju ovaj prijevod ispod one filologijske razine koja je nužna za prijevod *Politeie*. Uz to bi trebalo primijetiti da je već i sam prijevod πολιτεία jednostavno s »država«, ako možda i ne posve pogrešan, a ono barem krajnje površan i neodgovarajući. U filozofijskom

¹⁰ Ponovna izdanja: *Sedmo pismo*. Filozofska hrestomatija I. Grčka filozofija. Matica hrvatska, Zagreb, 1956. (Radi se o skraćenom Gortanovom prijevodu.); *Platon. Državnik. Sedmo pismo*. Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu. »Sveučilišna naklada Liber«. Zagreb, 1977. (Uz oba prijevoda otisnuta je Stephanusova paginacija, a pridodane su vrlo dobre filozofijski usmjerene bilješke i izbor iz sekundarne literature, što je napravio Zvonko Posavec. Dodane su i dvije rasprave: K.-H. Volkman-Schluck: *Misli uz Plattonova Državnika* i Hans-Georg Gadamer: *Dijalektika i sofistika u Plattonovu Sedmom pismu*.); *Platon. Država*. Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu. »Sveučilišna naklada Liber«. Zagreb, 1977; *Platon. Država*. Uvod i redakcija dr. Jure Zovko. Naklada Jurčić. Zagreb, 1997. (Prijevodu je priložena Stephanusova paginacija, a redigirao ga je Damir Salopek. Pridodan je *Uvod* dr. Jure Zovka i *Bibliografija* važnijih izdanja, prijevoda i sekundarne literature.)

je smislu očito Kuzmićevo slabo poznavanje sadržaja i smisla uporabe ključnih izraza Platonova filozofiranja,¹¹ tako da pojedina važna mjesta prijevodom postaju nejasna ili čak posve nerazumljiva.¹² Ima li se rečeno u vidu, mora se priznati da Kuzmićev prijevod, ako je možda u svoje vrijeme i bio najvredniji prinos ne samo prevođenju nego i proučavanju Platona u nas, danas teško može poslužiti više osim u svrhu školskog čitanja.

Uz tekst prijevoda otisnute su bilješke koje je sastavio dr. Zlatko Gašparović. One se pak ne odnose na sam tekst prijevoda i nisu strožega filologijskog karaktera. Gašparović naime pokušava objasniti pojedina mjesta i u tu svrhu daje šira tumačenja, povezuje s ostalim mjestima u tekstu ili upućuje na druga djela, bilo samoga Platona bilo drugih pisaca. Osim bilješkama tekst je popraćen i tumačem spomenutih osoba i mjesta.

Uz Kuzmićev prijevod *Politeie* u ovom se izdanju nalaze i prijevodi *Sedmoga pisma* i *Državnika* koje je napravio Veljko Gortan. Unatoč tome što ovi prijevodi nisu na razini njegovih kasnijih prijevoda *Zakona* (1957) i *Fileba* (1979), u njima je ipak vidljiv pomak na bolje s obzirom na dotadašnje hrvatsko prevodilačko naslijeđe. Nije pritom samo riječ o nešto naglašenijoj filologijskoj strogosti i vjernosti tekstu, već prvenstveno o težnji za što konzistentnijim i dosljednijim filozofijskim nazivljem. Gortan tako pojedine termine doduše prevodi s više hrvatskih riječi, no ipak ih bira tako da u njima bude koliko-toliko očito osnovno značenje (v. Rječnik). Time je osigurana njihova upotrebljivost do današnjih dana.

Prijevod *Sedmoga pisma* popraćen je *Bilješkama*, ustvari jednom bilješkom sastavljenom od samoga prevoditelja u kojoj se nastoji objasniti pozadina Platonova savjeta Dionu i njegovim pristašama. Također se ukazuje na izdanja i prijevode koje je Gortan rabio: *Wilhelm Andrae: Platons Staatschriften, I. Teil: Briefe, griechisch und deutsch. – Jena 1923. Franciscus Novotný: Platonis Epistulae commentariis illustratae. – Brno 1930. Otto Apelt: Platons Briefe, übersetzt und erläutert. – Leipzig 1918. Heinrich Gomperz: Platons Selbstbiographie. – Berlin–Leipzig 1928.* Prijevod *Državnika* popraćen je bilješkama koje su sastavili Zlatko Gašparović (uvod) i Veljko Gortan. Bilješki ima šes-

¹¹ Iz samoga je teksta tako katkad posve nemoguće zaključiti krije li se iza hrv. *mišljenje* grč. δῆλονα, δόξα ili νόησις, dok bi se pod hrv. *bitak* imalo misliti i τό δν, i οὐσια, i τό εἶναἱ (v. Rječnik).

¹² Tako su primjerice prijevodom posve upropaštena mjesta 511d6 i d. i 533e7 i d.

naest i one dobro, ali svakako nedovoljno, komentiraju tekst *Državnika*.

Uz svaki od ova tri prijevoda otisnuti su biografski, historiografski ili mitologijski podaci vezani za osobe koje se spominju u tekstovima (*Spomenute osobe*). Na kraju knjige nalazi se dosta temeljito *Kazalo* osnovnih pojmova i naziva.

1956. *Protagora. Sofist*. Preveli Koloman Rac i Milivoj Sironić. Redigirao i predgovor napisao Branko Bošnjak. Naprijed, Zagreb. (193 str.)

Predgovor *Dijalozi Protagora i Sofist* daje kratki uvid u fenomen sofistike i pretežno je usmjeren na prikaz sadržaja dijaloga. Bošnjak je napravio i podjelu dijaloga na poglavlja radi lakšeg snalaženja.

Prijevod *Sofista* rađen je prema Dièsovu pariškom izdanju iz 1955. godine. Sironićev prijevod je gramatički gledano u visokom stupnju točan i, uz više-manje razumljive ustupke duhu hrvatskoga jezika, koliko je moguće vjeran tekstu izvornika. I s leksičke se strane može reći da je korišteno hrvatsko nazivlje uglavnom smisleno i opravdano. Prigovor se međutim mora uputiti spram nekonzistentne i nedosljedne provedbe toga nazivlja u tekstu. Tako se prijevodi grčkih riječi εἶδος (*oblik, pojam, slika, vrsta*), ἰδέα (*pojam, ideja, vrsta, oblik*) i γένος (*pojam, rod, vrsta, soj, oblik*) uglavnom preklapaju, što u filozofijskom smislu ponegdje može biti točno i ispravno, no ne i u filologijskom, poglavito ukoliko na to nije izravno ukazano bilješkom. Jednako tako Sironić na važnom mjestu 248e6 i d. grč. νοῦς u samo nekoliko redaka prevodi s *um, razum* i *umno shvaćanje*, te ga prijevodom miješa s grč. φρόνησις, što se, također upitno, prevodi kao *razum*. Ovi prigovori tiču se međutim manje samoga prevoditelja, a više filozofijske redakcije teksta.

Sironić je tekst prijevoda popratio sa sedamdeset i tri bilješke mješovitoga karaktera. One daju filologijska, historijska i filozofijska pojašnjenja, no ima li se u vidu sadržaj, smisao i težina Platonova *Sofista*, nužno je primijetiti da je njihov opseg u svakom smislu nedostatan.

1957. *Platon. Zakoni*. Preveo Veljko Gortan. Kultura, Zagreb.¹³ (454 str.)

Tekstu prijevoda prethodi *Predgovor* prevoditelja u kojemu Gortan ukratko objašnjava pozadinu radnje, daje osnovne podatke o rukopisu

¹³ Ponovno izdanje: *Platon. Zakoni*. Preveo Veljko Gortan. Predgovore napisali Branko Bošnjak, Veljko Gortan. Naprijed, Zagreb, 1974. Ovo izdanje se, prema riječi samoga prevoditelja, od prvoga razlikuje »samo sitnijim izmjenama i time što je gramatička interpunkcija zamijenjena logičkom«. (Predgovor, str. 38) Također je izostavljena i studija V. Filipovića *O čemu raspravlja Platon u »Zakonima«*.

Zakona te ukazuje na vlastita načela i poteškoće prevođenja toga najkasnijeg Platonova djela. Također se navodi i grčki izvornik: C. Fr. Hermann, *Platonis Dialogi, vol. V. Lipsiae (Teubner) 1910*, no uz poneku korekturu na temelju Apeltova prijevoda: *Platon, Gesetze, Bd. I–II, Leipzig (Meiner), 1940*. Nakon hrvatskoga teksta *Zakona* nalaze se *Kazalo imena* i dva *Pogovora*: na sam sadržaj usmjereni tekst *O čemu raspravlja Platon u »Zakonima«* Vladimira Filipovića i prikaz u duhu tradicionalnoga školskog razumijevanja Platonova filozofiranja *Platonova filozofija i njeno mjesto u povijesti filozofije* Branka Bošnjaka.

O osnovnoj smjernici prijevoda sam prevoditelj u *Predgovoru* kaže sljedeće: »Priređujući ovaj prijevod, nastojao sam da bude što vjerniji grčkom originalu i ujedno što više u duhu našeg jezika. Da to nije lak zadatak, dobro zna svatko tko se bavio sličnim poslom.« Poteškoća međutim postaje još većom ima li se u vidu da je sam tekst *Zakona* izuzetno težak i kompliciran. Pa ipak, vješto balansirajući između dva navedena prevodilačka zahtjeva Veljko Gortan uspio je napraviti jedan u svakom pogledu zadovoljavajući prijevod. Nazivljem je u dovoljnoj mjeri konzistentan i dosljedan da i danas može biti referentan, dok se odstupanja od izvornoga teksta, premda izražena, ipak u većoj mjeri ne udaljuju od izvornoga sadržaja. Pa iako su takvi slobodniji zahvati u dobroj mjeri katkad omogućeni ponešto »ležernijim« sadržajem, a ponegdje i diktirani samom strukturom teksta, to se nedostatak takvog pristupa ipak jasno očituje na težim i filozofijski zahtjevnijim mjestima, gdje, unatoč leksičkoj točnosti, nedostaje više filološke strogosti. Svoj prijevod Gortan je popratio bilješkama, koje uglavnom daju historijska, mitologijska i kulturološka objašnjenja, u bitno manjem opsegu filozofijska, a gotovo nikakva filologijska.

Unatoč ograničenjima i nedostacima njegova načina prevođenja mora se priznati da Gortanov prijevod *Zakona* predstavlja pozitivan doseg u tradiciji hrvatskoga prevođenja Platonovih djela.

1976. *Kratil*. Preveo Dinko Štambak. Biblioteka, Zagreb. (100 str.)

Predgovor Štambakovu prijevodu, *Značenje Platonova dijaloga Kratila*, napisao je Vladimir Filipović. Filipović je manje orijentiran na sam sadržaj, a više nastoji oko filozofijskoga promišljanja središnjih momenata dijaloga. U tom smislu njegov predgovor predstavlja instrukivan uvod u tekst prijevoda.

U cjelini uzevši može se reći da je Štambakov prijevod solidan i zadovoljavajući. S teškoćom prevođenja zapletenih, a katkad i posve neprevedivih etimologiziranja prevoditelj dosta uspješno izlazi na kraj navodeći u zagradama transliterirane grčke riječi. Time se razumije-

vanje dosta olakšalo, premda bi naravno bilo bolje da su se riječi navele u alfabetu ili da se paralelno s prijevodom tiskao grčki tekst. Jer to da je svako primjereno čitanje i razumijevanje nekog teksta grčke filozofije unaprijed već onemogućeno ukoliko se ne poznaje grčki jezik možda se najočitije pokazuje na primjeru ovoga Platonova dijaloga. Štambak se dosta vjerno drži izvornoga teksta, tako da je prijevod u dovoljnoj mjeri pouzdan. Ipak, povremena odstupanja u smislu interpretativnoga prevođenja traže oprez na filozofijski relevantnijim mjestima. Jednako je tako zamjetna i stanovita nedosljednost u prijevodu pojedinih naziva (νόσις, νοῦς, διάνοια, οὐσία), no moguće pogrešno razumijevanje ipak je dobrim dijelom izbjegnuto navođenjem grčkih riječi u zagradama.

Štambak se koristio oxfordskim izdanjem grčkoga teksta. Tekst prijevoda popraćen je s četrdeset i šest bilješki i možda se najozbiljniji prigovor tiče nedostatka opsežnijeg filologijskog komentara, koji bi upravo uz ovaj Platonov dijalog bio opravdan i nužan.

1979. *Platon. Dijalozi Teetet i Fileb.* Preveli Miroslav Sironić i Veljko Gortan. Naprijed, Zagreb. (XXVII + 198 str.)

Za oba je prijevoda uvodne, na izlaganje sadržaja usmjerene tekstove napisao Branko Bošnjak (*Dijalog Teetet, Dijalog Fileb*).

Gortanov prijevod *Fileba* dosta je gramatički točan i drži se izvornoga teksta koliko je moguće više. Što se tiče nazivlja očita je težnja za smislenom dosljednošću i konzistentnošću, iako prevoditelj u odnosu na njegove prethodne prijevode uvodi gdjekad i neke ne baš najsretnije nove varijante.¹⁴ Nedostatak prijevoda očituje se na filozofijski zahtjevnijim mjestima, gdje nedostaje više vjernosti tekstu i poznavanja sadržaja, kao i u oskudnim bilješkama.

Jednako kao i njegov prijevod *Sofista* Sironićev je prijevod *Teeteta*, unatoč povremenim nepreciznostima i pretežno razumljivim odstupanjima, u velikoj mjeri pouzdan i točan. Nedostatak međutim opet leži u djelomičnoj nedosljednosti i nekonzistentnosti nazivlja upravo nekih ključnih riječi. Tako je iz samoga prijevoda uglavnom nemoguće zaključiti stoji li u izvorniku τό ὄν ili οὐσία, a διάνοια se u samo nekoliko redaka prevodi i s *um* i s *pamet*, dok se za glagolski oblik διανοεῖσθαι uzima hrv. *misлити*. (189d7-e2) To samo po sebi nije naravno posve netočno, no ukoliko se na takve izmjene ne ukazuje u komentaru ili bilješkama, tekst prijevoda postaje nejasan za svako

¹⁴ Tako se δύναμις na jednom mjestu bez očitoga razloga prevodi kao *bit*, a ἰδέα kao *priroda*.

ozbiljnije čitanje. Pa ipak, prigovori ovakvoga tipa Sironićevim se prijevodima (ili možda prije njihovoj filozofijskoj redakciji) mogu uputiti tek u ograničenom broju slučajeva i nipošto ne umanjuju povoljan dojam cjeline. Prijevod je popraćen sa šezdeset bilješki sličnoga karaktera onima uz prijevod *Sofista*.

1981. *Platonov Klitofont*. Preveo Damir Salopek. Latina et Graeca 17. Zagreb. (9 str.)

Prijevod ovoga kratkog djela, koje kritika drži pseudoplatonovskim, rađen je prema Burnetovom oxfordskom izdanju Platonovih tekstova. Salopek se pokazuje kao dobar filolog i njegov je prijevod u visokom stupnju pouzdan i točan. Prigovor se pak tiče nedostatka Stephanusove paginacije i ikakva komentara uz prijevod.

1982. *Platon. Vježbanje u dijalektici. (Fragment iz Platonova dijaloga o idejama »Parmenid«)* Prepjevao Mladen Spahija. Kršćanska sadašnjost, Zagreb. (39 str.)

Tekstu prijevoda prethodi *Uvodna riječ* Vjekoslava Bajsića, u kojoj se ukratko i dosta uopćeno daju osnovne naznake o počecima i karakteru grčke filozofije.

Svoj prijevod uvodnoga dijela i prvoga ispitivanja prve pretpostavke Platonova dijaloga *Parmenid* sam prevoditelj već je na koricama nazvao *prepjevom*. Ne treba međutim očekivati niti prijevod u stihovima niti u pjesničkoj prozi. Pa ipak, ima li se u vidu izuzetno nadahnut Spahijin izričaj, sklon raznovrsnim interpretativnim domišljanjima, teško da će se naći primjereniji izraz za njegov rad. Pritom treba priznati da je prevoditeljev jezik vrlo lijep i kao prepjev posve primjeren i uspio. Pitanje je naravno koliko takav prijevod može biti upotrebljiv u filozofijskom smislu i nije li njegov krajnji domet, poput Racovih radova, tek literaran. Jer kao u malo kojem Platonovom dijalogu ovdje je upravo od filozofijske važnosti to da se postupajući filologijski koliko je moguće strogo nastoji očuvati krajnje jednostavan i apstraktan Platonov izričaj. Ovakvim se prijevodom u tome, dakako, nije uspjelo.

Prevoditelj ne navodi kojim se je izdanjem grčkoga teksta služio, a uz tekst prijevoda nema nikava komentara.

1991. *Politeia* (knjiga VI. i VII.). Preveo te predgovor i komentar napisao Damir Barbarić. Demetra, Zagreb.¹⁵ Dvojezično izdanje. (248 str.)

¹⁵ Ponovno objavljeno kao: Damir Barbarić. *Ideja Dobra*. Platonova Politeia VI i VII. Prijevod s filološkim i filozofskim komentarom. Demetra. Filozofska biblioteka Dimitrija Savića.

Barbarićev prijevod šeste i sedme knjige *Politeie* spada među rijetke hrvatske prijevode Platonovih djela, ili njihovih dijelova, koji su napravljeni u dovoljnoj mjeri znalacki da ih se može bez zadržke preporučiti. Preduvjet tome svakako treba vidjeti u sretnom susretu solidnoga filologijskog umijeća i, što je očito odlučujuće, bliskosti s ključnim momentima Platonova filozofiranja.

Tekstu prijevoda prethodi *Predgovor*, u kojemu prevoditelj iznosi načela vlastita prevođenja, navodi izdanja (Ast, Schneider, Stallbaum, Jowett-Campbell, Adam, Burnet) i prijevode (Ficinus, Schleiermacher, Müller, Apelt, Shorey, Cornford, Heidegger) kojima se služio te oslanjajući se na nekoliko navoda Heideggera i Nietzschea donekle pojašnjava vlastiti pristup ovom Platonovom djelu i filologiji uopće. Za tekstom prijevoda slijedi filologijski *Komentar*, u kojemu se po uzoru na korištene komentare stručno i ekstenzivno iznose i pojašnjavaju prijevori i varijante kako samoga čitanja i razumijevanja tako i prevođenja grčkoga teksta. Barbarić se strogo ograničava gotovo isključivo na filologijske opaske, no jasno je da iz pozadine ipak presudno djeluje poznavanje teksta u filozofijskom smislu. Komentar ovakvoga tipa predstavlja jedinstvenu cjelinu s tekstom prijevoda i u tom je smislu ključan za ozbiljno i cjelovito čitanje teksta. No tu je i jedan nedostatak: komentar je pisan po načelu kritičkoga aparata uz tekst, no budući da se iz samoga teksta ne da vidjeti na koje se dijelove i riječi odnosi i da je otisnut nakon prijevoda, a ne uz njega, to je komentirano praćenje teksta unekoliko otežano. Osnovno izdanje grčkoga teksta na temelju kojega je prijevod rađen, Burnetovo oxfordsko izdanje, ovdje je po prvi put otisnuto s lijeve strane usporedo s prijevodom. Time je napravljen svakako veliki korak naprijed u smjeru što boljega razumijevanja teksta i dobro je da su dvojezična izdanja ubuduće postala uobičajenom praksom u tradiciji prevođenja Platonovih djela na hrvatski jezik.

Osnovno obilježje Barbarićeva prijevoda možda se ponajbolje dade iščitati iz onoga što je u predgovoru naglasio sam prevoditelj: »Pri prevođenju vrijedilo je jedno jedino načelo: prevesti tekst što doslovnije. Ili, još preciznije kazano: prenijeti što vjernije i svim raspoloživim sredstvima onaj *smisao* koji nalazimo položen u originalu.«¹⁶ Može se ustvrditi da je Barbarić taj naum, utemeljen u njegovu poimanju ono-

Zagreb, 1995. Uz »ponegdje popravljeno i neznatno izmijenjeno drugo izdanje« Barbarićeva prijevoda knjiga sadrži i ekstenzivni *Filozofski komentar* te *Bio-bibliografiju* autora.

¹⁶ *Predgovor*, str. 12.

ga što bi trebalo biti prevodenje filozofijskih tekstova, proveo dosljedno i u visokom stupnju uspješno. S leksičke strane gledano, prevoditelj se promišljeno ograničava na osnovno i smislu Platonova filozofiranja primjereno značenje riječi bez sinonimnih variranja (v. Rječnik) pa se prijevod odlikuje najvišom razinom dosljednosti i konzistentnosti. Nadalje, glagolski oblici čuvaju se glede vremena, aspekta i dijateze koliko je moguće vjerno, a prevoditelj nastoji čak i pojedinim sintaktičkim konstrukcijama i poretom riječi nasljedovati grčki original (što, premda uglavnom uspješno, ponegdje ipak izaziva dojam stranosti duhu hrvatskoga jezika). Da je pak time prijevod ispao unekoliko nezgrapniji te da je izgubljeno ponešto od majstorske ljepote Platonova stila, unaprijed je, kako stoji u predgovoru, bilo jasno i samome prevoditelju. Pa ipak, očita je odlika Barbarićeva prijevoda i lucidno snalaženje u mogućnostima hrvatskoga izričaja, tako da se izbjegla svaka »suhoca« i artifičijelnost te je jezik izuzetno bogat, okretan i živ.

Barbarićev prijevod središnjih knjiga *Politeie* pouzdan je i referentan hrvatski prijevod, koji može biti mjerodavno i preporučljivo polazište svakog ozbiljnog pristupa Platonu, bilo u filologijskom bilo u filozofijskom smislu.

1996. *Platon: Eros i filia. Simpozij ili O ljubavi. Lisis ili O prijateljstvu*. Preveo sa starogrčkog Zdeslav Dukat, Demetra, Zagreb. Dvojezično izdanje. (247 str.)

Knjiga *Eros i filia* očito je zamišljena u tu svrhu da se u jedinstvenu izdanju objedine dva Platonova dijaloga srodnih tema, ljubavi i prijateljstva. Knjiga započinje *Konspektom* Dimitrija Savića s pregledom sadržaja obaju dijaloga. Na kraju knjige nalazi se tekst Kolomana Raca *Gozba u Grka*, gdje se ukratko i školski zadovoljavajuće opisuju fenomen *symposiona*. Oba prijevoda popraćena su predgovorima Zdeslava Dukata *Platonov »Simpozij«* i *Platonov »Lisis«*, u kojima prevoditelj dosta uspješno povezuje filologijski (datacija teksta, smještanje u književnu tradiciju, izlaganje sadržaja, utvrđivanje istinitosti) i, ipak manjega dosega, filozofijski aspekt pristupa tekstu (svojevrсна hermeneutika teksta i naglašavanje središnjih mjesta).

Prijevod Zdeslava Dukata rezultat su znalačkoga filologijskog rada i po vrijednosti im svakako pripada značajno mjesto u tradiciji prijevoda Platonovih dijaloga. Prevoditelj je uspio postići visok stupanj pouzdanosti i točnosti, a izričajem opet poštivati duh hrvatskoga jezika. Jezik prijevoda stoga je izuzetno lijep, nadahnut i čitak. Dukat se pritom upušta i u više-manje slobodna interpretativna opisna prevodenja, no u cjelini gledano time ipak ne narušava smisao izvornoga

teksta. Treba međutim napomenuti da je i sam grčki tekst *Simpozija*, slično kao i npr. *Apologije*, sadržajem i stilom takav da dopušta odstupanja u određenoj mjeri. No ponegdje se ipak ima dojam nedosljednosti i pretjeranoga, pa čak i pogrešnoga smislenog udaljavanja,¹⁷ što od zahtjevnijega čitatelja na filozofijski važnijim mjestima traži oprez i konzultaciju grčkoga izvornika. Upravo se ovdje stoga vidi koliko su, čak i radi li se o dobrim prijevodima, dvojezična izdanja opravdana i nužna.

Burnetovo oxfordsko izdanje otisnuto je bez kritičkoga aparata, što je nedostatak koji je u sljedećim Demetrinim izdanjima srećom ispravljen. Prijevod *Simpozija* Dukat je popratio s dvije stotine i petnaest, a *Lisisa* sa sedam bilješki. Bilješke su mješovitoga karaktera – u rasponu od kulturološko-historijskih, preko književnih pa do strože filologijskih objašnjenja.

1997. *Platon, Menon*. Preveo i priredio Filip Grgić. KruZak. Zagreb. Dvojezično izdanje. (206 str.)

Tekstu prijevoda prethodi prevoditeljjev *Predgovor*, gdje se govori o strukturi i karakteru knjige, zatim popis kratica i tekst *O tekstu 'Menona'*, u kojemu Grgić ukratko i precizno iznosi glavne podatke vezane za rukopisnu tradiciju grčkoga izvornika Platonovih tekstova. Prevoditelj se za svoj prijevod koristi Bluckovim izdanjem *Menona*, koje, po vlastitu priznanju, drži najboljim od dosad objavljenih i od kojega odstupa samo na pet mjesta.

Grgićev prijevod *Menona* spada u iznadprosječna ostvarenja hrvatske tradicije Platonovih prijevoda. Očito je da je i ovdje, kao i u Barbarićevu prijevodu, došlo do sretnoga preklapanja filologijskoga umijeća i filozofijske upućenosti u tekst. Prevoditelj se u gramatičkom smislu pažljivo drži izvornika, a na leksičkoj razini postiže visok stupanj dosljednosti, preciznosti i točnosti, tako da je riječ o vrlo pouzdanom djelu, i u filologijskom i u filozofijskom smislu. Neka Grgićeva prevodilačka rješenja možda će pritom izgledati neobična (tako

¹⁷ Ovdje ću navesti samo nekoliko filozofijski relevantnijih primjera. Jedan od svakako središnjih izraza, τὰ ἑρωτικά, bez ikakva se objašnjenja prevodi s više značenjski srodnih, ali ipak različitih prijevoda: *ljubavne stvari*, *ljubavni odnosi*, *ljubavna stremljenja*, *ljubavna pitanja*, *ljubav* i *ljubavne misterije*. Jednako tako μονοειδές je na 211b1 *jednoliko*, a na e4 *jednovrsno*. τὶ θαυμαστόν τὴν φύσιν καλόν (*Symp.* 210e4-5) Dukat prevodi *nešto po naravi neočekivano lijepo* umjesto *nešto po naravi začudno lijepo*. ἄλλης πολλῆς φλοואρίας θνητῆς (*Symp.* 211e3) prevodi se *brojnim drugim smrtnim balastom* umjesto *mnogim drugim ljudskim tricama/sitnicama/nevažnostima* (ako uopće u pluralu). Ovdje bi se mogao navesti i posve anakroni prijevod ἦ, ὡσπερ οἱ τέλει σοφισταὶ ... ἔφη (*Symp.* 208c1) s *ona reče pravim profesorskim tonom*.

se primjerice εἶδος prevodi kao *odrednica*), no treba prihvatiti da ih on dosljedno izvodi iz vlastitoga filozofijskog razumijevanja teksta, što se objašnjava u komentaru. Grgićev prevodilački stil možda bi se po najbolje mogao opisati kao minimalistički – to će reći strog, usmjeren na bitno i vrlo škrt glede interpretativnih zahvata i odstupanja u svrhu duha jezika. U tom smislu on posve odgovara samomu sadržaju Platonova teksta koji već po sebi traži pojačanu filologijsku strogost. Mora se priznati da se u tome svakako gubi ponešto na stilu pa se katkad ima dojam svojevrsne »suhoće«, no Grgić ipak uspijeva izbjeći svaku vrstu artificijelnosti te njegov izričaj ostaje vrlo jasan, čitak i hrvatskom jeziku posve primjeren. U cjelini gledano Grgićev rad predstavlja referentan hrvatski prijevod koji se može preporučiti bez ikakvih ograda.

Nakon teksta prijevoda slijede *Napomene uz tekst i prijevod, Komentar, Bibliografija* izdanja i recentne literature, sažetak na engleskom jeziku i *Kazalo* pojmova i lica. U *Napomenama uz tekst i prijevod* nude se objašnjenja koja olakšavaju praćenje teksta, dakle objašnjenja pojmova, vlastitih imena, prijevodnih rješenja i varijanti čitanja. *Napomene* stručno i detaljno prate tekst, ali mogla bi im se uputiti ista načelna primjedba kao i Barbarićevu filologijskom komentaru uz njegov prijevod dvaju knjiga *Politeie*: iz samoga teksta prijevoda nemoguće je zaključiti kada ih treba konzultirati pa je potrebno ustvari usporedno čitanje i teksta i napomena, što, ima li se u vidu da su otisnute nakon teksta prijevoda, predstavlja određenu poteškoću. Grgićev *Komentar*, pisan kontinuirano u vidu cjelovita teksta, predstavlja vrlo stručno i temeljito promišljanje Platonova teksta u duhu analitičke orijentacije. U tom smislu može biti izuzetno instruktivan za odgovarajući smjer pristupa Platonovim tekstovima.

Hipija Manji. Preveo s grčkoga Željko Senković. Scopus, Zagreb. Dvojezično izdanje. (72 str.)

Iz *Predgovora* koji je sastavilo uredništvo saznaje se da je Senkovićev prijevod *Hipije Manjeg* prvi put objavljen u časopisu *Scopus* studenata filozofije Hrvatskih studija (4/1996). Prijevod je filologijski gledano ispod one razine koja bi trebala biti nužna za objavljivanje. To se ponajprije odnosi na gramatičku razinu, poglavito pak na sintaktičku, kako čitanja izvornika tako i strukture hrvatskoga teksta. Smisao stoga umnogome ostaje nepovezan, neprecizan i nejasan. Također se gotovo u potpunosti zanemaruju i stilski aspekti pa se ima dojam odveć »tvrde« doslovnosti. Po mnogo čemu je očito da Senkovićev prijevod potiče iz studentskih dana, a objavljivanje takvih radova trebalo bi, osim u izuzetnim slučajevima, ipak izbjegavati.

Uz prijevod je otisnut grčki tekst Burnetova izdanja s kritičkim aparatom, a bilješke (njih trideset) koje slijede za tekstem prijevoda priređene su prema engleskom izdanju *Hipije Manjeg* (u: Plato, *Early Socratic Dialogues*, Penguin Books, Harmondsworth 1987). Tekstu prijevoda pridodan je i članak Hansa-Georga Gadamera *Amicus Plato magis amica veritas* u prijevodu Tomislava Bracanovića, što je svakako i najvredniji dio knjige.

1998. *Ion. Lahet. Meneksen*. Preveo s grčkog i popratne bilješke Željko Senković. Scopus, Zagreb. Dvojezično izdanje. (168 str.)

Prijevodima prethodi tekst Željka Senkovića *Predigra za Platona*, u kojemu se prevoditelj pretežno bavi iznošenjem sadržaja triju dijaloga. Senkovićeve prijevodi *Iona*, *Laheta* i *Meneksena* bitno su kvalitetniji od njegova prijevoda *Hipije Manjega*. Tekst prijevoda je jasniji, pouzdaniji, konzistentniji i čitkiji. Pa ipak, ovi se prijevodi ne izdvajaju iz prosjeka i po svojoj su vrijednosti istina korektni, ali ograničena dosega. Prevoditelj ih je popratio nekolicinom bilješki koje uglavnom daju pojašnjenja vlastitih imena ili u tekstu navedenih mjesta Homerovih epova i nisu strožega filologijskog karaktera.

Platon ΕΥΘΥΦΡΩΝ ἢ περὶ δόλου' πειραστικός. Eutifron ili rasprava o pobožnome. Preveo i priredio Jure Zovko. Matica hrvatska, Zagreb. Dvojezično izdanje. (77 str.)

Prijevod Jure Zovka u prvom se redu odlikuje vrlo tečnim i čitkim hrvatskim izričajem. Glede preciznosti i točnosti treba reći da je prijevod napravljen solidno i u zadovoljavajućoj mjeri dosljedno i pouzdano, no katkad se ipak ima dojam da je prevoditelj, očito u stilske svrhe, nepotrebno odustao od strožega filologijskog pristupa.

Prevoditelj je prijevod popratio s dvadeset i tri bilješke mješovitoga karaktera te tekstem *Platon*, u kojemu se pretežno bavi tumačenjem *Eutifrona*.

2000. *Obrana Sokratova*. Preveo Luka Boršić. Priredio Dimitrije Savić. Uvod Giovanni Reale. Bibliografija Claudio Marcellino. Demetra, Zagreb. Dvojezično izdanje. (180 str.)

Knjiga je radena prema izvorniku: *Platone. Apologia di Socrate. Introduzione, traduzione, note, apparati e iconografia socratica di Giovanni Reale. Appendice bibliografica di Claudio Marcellino*. Čine je četiri dijela: *Uvod* G. Realea, *Platonov životopis* također G. Realea, Boršićev prijevod uz grčki tekst (priredio ga je sam Reale; nema kritičkoga aparata) te *Bibliografija za »Obranu Sokratovu«*, preuzeta iz talijanskoga izvornika. *Uvod* Giovanniija Realea korektan je kulturološko-

književno-historijski intoniran predgovor, koji se temelji na sljedećoj *hermeneutičkoj premisi: Apologija* »se mora čitati i razumjeti kao najugledniji, najvjerodostojniji i najrazumljiviji dokument iz kojega se može iščitati misao i značenje Sokrata kao filozofa« (str. 15). *Platonov životopis* napisan je školski solidno, no upitan je utoliko što se nalazi na ključnom mjestu (nakon predgovora, a prije prijevoda, čime se ustvari sugerira krivi središnji lik) u knjizi koja je od prve do zadnje stranice posvećena Sokratu.

Prijevod Luke Boršića dovoljno je stručan da otkriva primjerno znalca klasičnog grčkog. Od postojećih prijevoda prevoditelj je, prema navodima iz bilješki, konzultirao talijanski (Reale), njemački (Schleiermacher), engleski (Tradennick, Jowett, Burnet) i hrvatski (Rac). Ponešto slobodniji stil s mjestimičnim interpretativnim odstupanjima osnovno je obilježje Boršićeva načina prevođenja. Pa koliko god to dijelom i bilo omogućeno samom tematikom i stilom grčkoga teksta, koji gramatičku i leksičku filologijsku striktnost ne čine strogo filozofijski nužnom, to se ipak na pojedinim mjestima osjeća nedostatak strožega pristupa. No, rezultat je svakako čitak i ujednačen tekst, koji bez suvišnih jezičkih »akrobacija« ostaje u dovoljnoj mjeri vezan uz svoj sadržaj.

Prijevod je popraćen bilješkama, temeljenim uglavnom na Realeovim bilješkama iz *Apologia di Socrate* (izvor označen slovom R) te Burnetovim iz *Eutyphro, Apology of Socrates and Crito* (izvor označen slovom B). Ostali se izvori navode u samim bilješkama, a pojedine su od njih i prevoditeljevo djelo. Bilješke u cjelini dobro prate tekst, pružajući dostatna politička, kulturološka, filozofijska i filologijska objašnjenja.

- 2002.** *Parmenid*. Prijevod, bilješke, rječnik i bibliografija Petar Šegedin. U dodatku: H.-G. Gadamer: »Platonov *Parmenid* i njegov kasniji utjecaj«. Preveo Igor Mikecin. Demetra, Zagreb. Dvojezično izdanje. (264 str.)

Prijevod Platonova *Parmenida* zamišljen je kao izdanje u kojemu će dominirati filologijski aspekt pristupa tekstu. Veće odstupanje od toga napravljeno je u *Strukturi dijaloga Parmenid*, koja prethodi hrvatskom tekstu prijevoda i treba poslužiti lakšem snalaženju u tekstu, kao i u mojemu više filozofijski intoniranom *Pogovoru*, u kojemu sam nastojao objasniti vlastiti način prevođenja i pristupa filozofijskom tekstu uopće.

U prijevodu sam se nastojao koliko je moguće više sustegnuti od slobodnog interpretativnog prevođenja i držati se što strožega filologijskog pristupa. Mišljenja sam naime da je glede filozofijske poti-

čajnosti ovoga Platonova djela od odlučujuće važnosti to da se sačuvaju strogost, sažetost, naglašena stilska »suhocća«, apstraktnost i krajnja jednostavnost Platonova izričaja. Tekst prijevoda popraćen je s 373 bilješke gotovo isključivo filologijskoga sadržaja. U njima sam nastojao dati pregled varijanti čitanja i prevođenja teksta, u koju sam svrhu komentirao grčki tekst Burnetova oxfordskog izdanja, kritički aparat uz njega i prevodilačka rješenja osmorice prevoditelja, čijim sam se prijevodima pomagao (Schleiermacher, Apelt, Zekl, Cornford, Jowett, Gill i Ryan, Pegone). Nakon *Bilješki* slijede *Rječnik* važnijega nazivlja u dijalogu i *Bibliografija* s pregledom izdanja grčkoga teksta, prijevoda i komentara te sekundarne literature.

U ovom je izdanju otisnut i tekst H.-G. Gadamera *Platonov 'Parmenid'* i njegov kasniji utjecaj u prijevodu Igora Mikecina.

2. Rječnik

Tabela prijevoda

GRČKI	Petračić	Pažur	Rac	Kuzmić
αἴσθησις, ἡ	<i>osjećaj, čulo</i>	<i>osjećaj</i>	<i>sjetila</i>	<i>osjetilo, opažanje, sjetilno opažanje</i>
ἀρετή, ἡ	<i>vrstnoća, krijepost</i>	<i>krjepost</i>	<i>krepost</i>	<i>vrлина, krepost</i>
διάνοια, ἡ	<i>razum, duša pamet, umovanje, um</i>	<i>razum, mišljenje</i>	<i>duh, um, misao</i>	<i>mišljenje, duša, predočivanje</i>
δόξα, ἡ	<i>mnjenje</i>	<i>mnijenje</i>	<i>misao, mnijenje</i>	<i>mnijenje, mišljenje</i>
δύναμις, ἡ	<i>snaga, moć</i>	<i>silа</i>	<i>snaga</i>	<i>moć, sposobnost</i>
εἶδος, τό	<i>prilika, ideja</i>	<i>vrst, izgled</i>	<i>slik, lik, vrsta. ideja</i>	<i>vrsta, lik</i>
εἶναι, τό	<i>biće, sućtvo</i>			<i>bitak</i>
ἐπιστήμη, ἡ	<i>nauka, znanje</i>	<i>znanost, znanje</i>	<i>znanje</i>	<i>znanje</i>
ἰδέα, ἡ	<i>prilika</i>	<i>izgled, pojava</i>	<i>ideja</i>	<i>oblik, obličje, ideja</i>
λογισμός, ὁ	<i>razum, račun</i>	<i>račun(-stvo, -anje)</i>	<i>mišljenje, umovanje, razbor</i>	<i>račun(-stvo, -anje), razumnost</i>
μάθημα, τό	<i>nauka, umijeće</i>	<i>nauk</i>	<i>nauk(a)</i>	<i>nauka</i>
μέθεξις, ἡ				
μεταλαμβάνω	<i>zapada me</i>	<i>udioništujem, sučestvujem</i>	<i>sudjelujem</i>	<i>bavim se, imam, dobivam</i>
μετέχω	<i>imam dijela, sastavljen sam</i>			<i>imam, primam, bavim se</i>
μίμησις, ἡ	<i>nasliedovanje</i>			<i>oponašanje</i>
νόησις, ἡ				<i>mišljenje, poimanje</i>
νοῦς, ὁ	<i>um, pamet, razum</i>	<i>razum</i>	<i>um, razbor, pamet, razum</i>	<i>razum, um, pamet</i>
ὄν, τό				<i>bitak</i>
οὐσία, ἡ	<i>biće</i>	<i>bitnost</i>	<i>biće</i>	<i>bitak</i>
σωφροσύνη, ἡ	<i>mudrost, razbor(itost)</i>	<i>razboritost, smotrenost</i>	<i>razboritost</i>	<i>triježnost</i>
φρόνησις, ἡ	<i>mudrost, razbor(itost)</i>	<i>mišljenje, um</i>	<i>spoznaja, svijest</i>	<i>spoznaja, razum, razumnost, mudrost, razboritost</i>
φύσις, ἡ	<i>narav</i>	<i>narav</i>	<i>priroda, bivstvo</i>	<i>priroda</i>

GRČKI	Barbarić	Gortan	Sironić	Grgić
αἴσθησις, ἡ	<i>osjetilo, osjet opažanje</i>	<i>zamjećivanje, osjetilo, osjećaj, sjetilno opažanje, opažanje (percepcija)</i>	<i>osjet, utisak, receptija (opažaj)¹⁸</i>	
ἀρετή, ἡ	<i>vrlina</i>	<i>krepost, vrlina</i>	<i>vrlina</i>	<i>vrlina</i>
διάνοια, ἡ	<i>razum, razmišljanje (razumijevanje)</i>	<i>namjera, misao, zami- sao, srce, mišljenje, uvjerenje, nazor</i>	<i>mišljenje, razum, duh, pamet, um</i>	
δόξα, ἡ	<i>naziranje</i>	<i>predodžba, naziranje, nazor, mišljenje, točno/valjano mnijenje, mnijenje</i>	<i>mnijenje, utisak, mišljenje, predodžba, shvaćanje, uvjerenje</i>	<i>mnijenje</i>
δύναμις, ἡ	<i>moć</i>	<i>moć, snaga, mo- gućnost, sila, svojstvo, vrijednost, bit</i>	<i>sposobnost, snaga, sila, moć, sredstvo, mogućnost</i>	<i>moć</i>
εἶδος, τό	<i>vid</i>	<i>način, vrsta, tekovina, oblik</i>	<i>oblik, pojam, slika, vrsta</i>	<i>odrednica, izgled</i>
εἶναι, τό	<i>ono biti</i>		<i>bitak</i>	
ἐπιστήμη, ἡ	<i>znanost, znanje</i>	<i>spoznajna, znanje</i>	<i>znanje</i>	<i>znanje</i>
ἰδέα, ἡ	<i>ideja</i>	<i>vrsta, izgled, sastav, pojam, priroda, ideja</i>	<i>pojam, ideja, vrsta, oblik</i>	
λογισμός, ὁ	<i>račun(-anje), zaključivanje</i>	<i>računstvo, prosudivanje, razbor, brojanje, razmatranje, računanje, mišljenje, razmišljanje</i>	<i>mišljenje, umovanje, računanje</i>	<i>domišljanje, razmišljanje</i>
μάθημα, τό	<i>nauka</i>	<i>nauka, znanje, predmet učenja, nas- tavni predmet, naukovni predmet, pouka</i>	<i>znanje, poučavanje</i>	<i>nauka</i>
μέθεξις, ἡ			<i>učestvovanje, učešće</i>	
μεταλαμβάνω	<i>prisvajam</i>	<i>dobivam, uzimam</i>	<i>imam udjela, družim se</i>	
μετέχω	<i>imam udjela, sudjelujem, učestvujem</i>	<i>imam (udjela), preuzimam</i>	<i>učestvujem, imam udjela</i>	
μίμησις, ἡ		<i>oponašanje</i>	<i>oponašanje</i>	
νόησις, ἡ	<i>mišljenje (umovanje)</i>			
νοῦς, ὁ	<i>um</i>	<i>um, razumijevanje, promatranje umom</i>	<i>um, razum, umno saznanje</i>	<i>razum, um</i>

GRČKI	Barbarić	Gortan	Sironić	Grgić
ὄν, τό	<i>ono koje jest</i>	<i>bit, stvar</i>	<i>biće, bitak, postojeće</i>	<i>biće</i>
οὐσία, ἡ	<i>jestvo</i>	<i>biće, svrha, bit, bitak</i>	<i>egzistencija, biće</i>	
σωφροσύνη, ἡ	<i>umjerenost</i>	<i>umjerenost</i>		<i>umjerenost</i>
φρόνησις, ἡ	<i>razumijevanje, razbor, razumnost</i>	<i>spoznaja, razboritost, razbor</i>	<i>razboritost, mišljenje, razum</i>	<i>razboritost</i>
φύσις, ἡ	<i>niknuće</i>	<i>priroda</i>	<i>priroda</i>	<i>narav, priroda¹⁹</i>

3. Završne riječi

»Pod filologijom ovdje treba, u jednom vrlo općenitom smislu, biti razumljeno umijeće dobra čitanja, – to naime da se mogu iščitati činjenice, a da se ne iskrive kroz interpretaciju, da se dakle u težnji za razumljivošću ne izgubi oprez, strpljenje, finoća. Filologija dakle kao *ἔφεξις*, suzdržanost u interpretaciji: radilo se tu o knjigama, dnevnim novinama, udesu ili vremensko-klimatskim činjenicama, – da se ne govori o spasu duše...«²⁰. U ovim riječima Friedricha Nietzschea možda najjasnije dolazi do riječi ono što bi se trebalo držati osnovnim kriterijem poduzete prosudbe hrvatskih prijevoda Plattonovih djela: oprezno sustegnuće od uplitanja sebe i što stroža usmjerenost na bitno. Mora se priznati da se u tradiciji prevođenja Platona na hrvatski jezik ta razina filologijske i uopće intelektualne iskrenosti dosegala izuzetno rijetko. Tek tri prijevoda, kako se bar meni čini, zaslužuju biti spomenuta u tom smislu: Kostićev prijevod *Kritona* (1862), Barbarićev prijevod šeste i sedme knjige *Politeie* (1991) i Grgićev prijevod *Menona* (1997).

Hrvatsko naslijeđe prevođenja Platona pretežno je određeno tehničkom, tj. instrumentalnom primjenom filologije, koja primjena u načelu ne ovisi o prirodi i vrsti svojega »predmeta«. Štoviše, objektivnost bi se filologije kao znanosti vjerojatno i trebala očitovati kao svojevrсна methodska jednakovrsnost pristupa, neovisno o tome je li riječ o Homeru, Platonu, Sokratu ili Apoloniju Rodaninu. Pa ipak, uvjerenja sam da filologija filozofijskih

¹⁸ *Percepcija* je isključivi Sironićev prijevod u *Teetetu*.

¹⁹ Samo na mjestu 81d1: »budući da je sva priroda srodna«.

²⁰ KSA 6, S. 233, *Der Antichrist*, 52. Puni naslov izdanja: Friedrich Nietzsche: *Werke*. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden. Hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. Neuausgabe: Deutsche Taschenbuch Verlag, München, 1999. (1967)

tekstova u bitnom promašuje vlastiti zadatak ukoliko se, u nedostatku svake filozofijske bliskosti s tekstom, iscrpljuje u svojem zanatskom vidu, ma koliko on uistinu bio nezaobilazan i nužan. Tim prije što je u hrvatskoj tradiciji i taj zanatski dio gotovo u cijelosti obilježen ne temeljitim i minucioznim čitanjem teksta, već usmjerenošću na literarne i retoričke aspekte kako Platonova jezika tako i jezika prijevoda. Naši prijevodi tek iznimno pokazuju razvijen »sluh« za ono što je – u razlici spram svega kulturološki, historijski i stilski važnog – ipak jedino bitno u nekom Platonovu djelu: njegov strogi filozofijski smisao. Neosvijestena i neizrečena ostaje tako sva ona duboka unutrašnja isprepletenost i međuovisnost čitanja, razumijevanja i prevodenja, s kojom se s naporom nosi svatko tko se ozbiljno hvata takva posla. To je jasno vidljivo jednako tako iz samih tekstova prijevoda kao i iz popratnih bilješki i komentara. Posljedica takva načina prevodenja je uvijek iznova potvrđivana krajnje ograničena upotrebljivost hrvatskih prijevoda Platona u filozofijskom smislu.

Filozofijski tekstovi nemaju druge svrhe nego da u čitanju opetovano duhovno oživljuju, tj. potiču na mišljenje i filozofiranje. Jedan od zadataka filologije filozofijskih tekstova jest tu poticajnost prepoznavati i prenositi u druge jezike. Koji su nužni preduvjeti za to, o tome se ovdje ne može puno reći, no nešto bi se svakako trebalo moći zaključiti iz teksta rada. Filologija filozofijskih tekstova u svakom slučaju mora biti više od tehnički razumljene filologije.

Već oko dvije i pol tisuće godina duhovni se život europskoga kulturnog i civilizacijskog kruga, poglavito u svojim vrhunskim dometima, u bitnom smislu samooblikuje (i) iz Platonova filozofiranja. Nije dakle stvar ni puke filologije ni katedarske filozofije, već živoga duhovnog identiteta i digniteta jednoga naroda da na svom jeziku ima čisto izručen tekst svih Platonovih djela. Ima li se u vidu ono što je na tom putu do sada učinjeno, moglo bi se ustvrditi da vrijeme za to u nas tek sazrijeva.

PRIJEVODI PLATONOVIIH DJELA NA HRVATSKI JEZIK

Sažetak

U tekstu rada pokušavam dati orijentacijski pregled dosadašnjih prijevoda Platonovih djela na hrvatski jezik i osigurati koliko-toliko jasan uvid u sam način prevođenja. Rad je podijeljen u tri dijela. U prvomu dijelu hrvatski se prijevod navode kronologijski uz kratku analizu. Opaske o prijevodima nisu detaljne i pokušavaju naglasiti samo njihove glavne značajke. Pritom se nisam ograničio samo na hrvatski tekst prijevoda, nego sam razmatrao i sve ono što ide uz njega: predgovore, pogovore, bilješke i komentare uz tekst. Svakom prijevodu dano je onoliko mjesta koliko mu po mojoj procjeni pripada. Drugi je dio rada *Rječnik* koji donosi pregled prevodilačkih varijanti za dvadeset i tri naziva iz Platonova filozofiranja u osmorice prevoditelja (Petračić, Pažur, Rac, Kuzmić, Gortan, Sironić, Barbarić, Grgić). Izbor prevoditelja ne uključuje samo najbolje, već upravo sve one za koje mi se čini da su najdjelotvornije oblikovali hrvatsko prevodilačko naslijeđe u ovom kontekstu. Izravna potvrda za neke napomene uz prijevode (posebno one glede dosljednosti i konzistentnosti nazivlja) može se lako naći u *Rječniku*. U završnom dijelu dajem nekoliko općenitih zapažanja glede hrvatske tradicije prevođenja Platona.

TRANSLATIONS OF PLATO'S WORKS INTO CROATIAN

Summary

In this paper I am trying to present an outlook of the hitherto translations of Plato into Croatian and provide a more or less clear insight into the ways of translating. The paper is divided into three parts. In the first part, the Croatian translations are listed chronologically, with a brief analysis. The remarks concerning the translations are not detailed, and they are intended to stress their main characteristics only. I did not focus on the text of the Croatian translations alone, but I analyzed the forewords, afterwords, notes, and comments. Each translation was apportioned the space I believe it deserves. The second part of the paper is the *Dictionary* presenting an outline of eight translators' (Petračić, Pažur, Rac, Kuzmić, Gortan, Sironić, Barbarić, Grgić) variants for twenty-three Plato's terms. The choice of translators does not include only the best ones, but all those who I believe were the most efficient ones in the formation of the Croatian translating heritage in this context. Direct confirmations of some of the notes accompanying translations (especially those concerning the consistency of the terminology) can easily be found in the *Dictionary*. The final part of the paper adds some general remarks about the Croatian tradition of translating Plato.